

Conspectus Dissertationis:

Contra quam hac quidem vice, præter extraordinarios, quorum benevolentiam nunquam expectavimus frustra, opposcentes ordinarii, prout sequuntur, surgent:

- 1) JUSTUS CONRAD MENSCHING, Borga Hannoveranus.
- 2) JOHANNES ALBERTUS HERMANNUS HELDMAN, Lemgovienfis.
- 3) ALBRECHT WOLFGANG DÖNCH, Lauenhaga Buckeburgensis.

CAP. I. Generatim agit tum de affectuum natura, tum de jure principis circa illos: ubi §. 1. Sistit introitum. §. 2. Definitionem affectuum. §. 3. Dividit affectus in jucundos, molestos & mixtos. §. 4. Illos considerat partim ut facultates partim ut actus. §. 5. Quatenus facultates sunt, omnes bonos esse probatur. §. 6. Quatenus anima actus sunt, vel absolute & naturaliter, vel respective & moraliter eos intueri possumus. §. 7. Absolute considerati nec boni nec mali dici possunt. §. 8. Affectus respective sumti vel bonis accensentur; §. 9. Vel malignis. §. 10. Malignorum alii sunt manifesti & atrociores, alii occultiores. §. 11. Describit, quid sit imperium, imperans & subiectus. §. 12. Desinit, quid sit jus principis. §. 13. Limites hujus juris ostendit. §. 14. Campum illius esse latissimum docet. §. 15. Curam principis debitam describit. §. 16. Nullum principis esse jus in affectus, quatenus mera facultates sunt, probat. §. 17. Nullum, quatenus actus sunt, absolute considerati. §. 18. Nullum denique, affectuum legitimorum oppositum imperandi. §. 19. Affectus malignus eosque manifestos seu scandala ex his paginis exulare jubet, nec alios nisi occultiores huic discussioni vindicat. CAP. II. Speciatim agit de cura principis generali circa qualescunque affectus malignos occultiores compescendos: ubi §. 20. Sistit proœmium. §. 21. Suadet principis vigilantiam contra malignos affectus occultiores. §. 22. Severiores leges gravioresque contra illos, qui tales præsumi possunt, pœnas. §. 23. & 24. Operam nefanda subditorum consilia detegendi. §. 25. Extorsionem absolute, physice & moraliter possibilem. §. 26. Sapientem, si fieri potest, illorum sanationem. CAP. III. Speciatissime agit de cura principis circa hunc vel istum affectum malignum occultiorem speciatim compescendum: ubi §. 27. Circa quævis delicta innoxiosa. §. 28. Circa ignorantiam reipublice funestam. §. 29. Circa errores malignos & heresim. §. 30. Circa simulationem ladentem. §. 31. Circa crimina suspecti. §. 32. Circa silentium malignum, circa otium illegitimum, illudque inprimis voluptuosum. §. 33. Circa affectuum loquelam in foro civili, & §. 34. denique circa somnum.

CAPUT I.

De affectuum natura principisque circa illos jure in genere.

§. 1.

Jam Socrati, ut philosophus romanus refert, placuit, eam vitam putare beatissimam, in qua optima quævis appeterentur voluntatesque vigerent honestissimæ. Sic enim princeps iste philosophiæ differebat *): *Qualis cujusque animi affectus esset, talem esse hominem. Qualis autem ipse homo esset, talem ejus esse orationem: orationi autem facta similia, factis vitam.* Quas quidem animi perturbationes utiliter nobis a natura datas esse, arbitratur Cicero **). Quum enim noluerit, nos filice progigni debere: concessit naturale animis nostris tenerum quiddam atque molle, quod ægritudine, quasi tempestate, quati possit. Langueret, ut Seneca vult ***), sine affectibus actio & vis; vigorque animi resolveretur. Feliciter igitur impressit natura cordibus nostris metum; cavendi causa: misericordiam ægritudinemque; clementiæ: ipsamque iracundiam fortitudinis quasi dotem esse voluit. Interea tamen dantur affectus, qui nullo plane modo rationi se submittere, nullo modo parere & consilium accipere didicerunt, omnemque felicitatem nostram destructum ire videntur; eoque magis nocent, quo minus caventur. Quæ quum ita sint; operæ pretium duxi, eos inprimis affectus lustrare, qui conspectum hominum vel in totum vel ex parte fugientes, salutis publicæ maxime adversantur, ideoque boni principis curas intendunt. Missis igitur, ne nosmet ipsi moremur, verborum ambagibus, paucissimum de affectuum natura, tum de principis jure circa illos præmittam, aditum ad discussionem, de debita illius cura circa affectus malignos eosque occultiores compescendos, sine ulteriore præfamine paraturus.

*) Tusculan. Quæst. L. V. in Oper. Cicer. Genev. 1660. Tom. IV. pag. 256.

) Libr. IV. Academ. Quæst. *) Seneca de ira L. I cap. 7.

§. 2. Quantum quantum autem differant hæ animi perturbationes: uno tamen omnes eodemque prolabantur fonte. Sunt enim, quotquot eorum inveneris, *appetitus fortiores* ex confusa representatione orti. Quo confusior igitur cognitio erit & quo fortior appetitus, qui illam sequitur: eo major erit affectus, physice consideratus.

§. 3. Affectu abreptus sequitur representationem confusam §. 2. ergo vel boni vel mali vel utriusque simul. Priori casu quidem, sive

bonum sit verum five apparens, sentiet voluptatem vel veram vel apparentem; & tum fovebit *affectum jucundum*: posteriori tadium vel verum vel apparens; & affectus ipsius erit *molestus*: postremo autem percipiet voluptatem tadiis mixtam; & affectus dicitur *mixtus*.

§. 4. Affectus igitur quum a reliquis appetitionibus & averfationibus sensitivis non nisi roboris vi & impetu differant §. 2.: sequitur, in quemcunque affectum cadere cujuscunque appetitus sensitivi naturam. Affectus igitur potest considerari *vel* ut facultas producendi appetitiones & averfationes vehementiores: *vel* ut actus.

§. 5. Quodsi affectum ut *facultatem* consideraveris: omnis affectus erit bonus. Omnis facultas enim est possibilitas agendi; ergo realitas, quæ pertinet vel ad essentiam vel ad attributa: hinc ad determinationes animæ nostræ internas. Dinumeres igitur omnes affectus tuos, quatenus facultates sunt; &, quotquot eorum in te offenderis, dona invenies, divinitus liberaliter concessa. Facultates puto *gaudendi, amandi, timendi, sperandi, confidendi, lugendi, desiderandi, odiumque fovendi*. Quæ omnes si tibi adimerentur: ageres sane vitam infelicissimam, varietatis amœnitatem orbam & a bonorum innumerorum fruitione non minus quam malorum averfatione remotissimam.

§. 6. Quod autem ad affectus pertinet, quatenus animæ actus sunt: eos vel *absolute* & naturaliter, vel *respective* & moraliter tales intueri poteris. Absolute, id est, extra omnem nexum cum tua, cum aliorum, cum reipublicæ salute, cum divina auctoritate, cum legibus divinis immediatis mediatisque consideratos, nec bonos nec malos nuncupaverim. Consentit præter alios recentiores illustris *Bilfingerus* *). Nec non philosophus *Stagirites* **), hunc in modum differens: *πάθη μὲν ἐν ἑκ εἰσὶν οὐδ' αἱ ἀρεταὶ, οὐδ' αἱ κακίαι, ὅτι ἔλεγονται κατὰ τὰ πάθη σπαραξιοὶ ἢ φάυλοι*.

*) Dilucidat. philosoph. Sect. III c. 3. §. 294-296.

**) *Ἡθικῶν* L. II. c. 4. ed. Aurel. 1607. Tom. II. pag. 26.

§. 7. Noli igitur affectus absolute & naturaliter consideratos cum *Stoicis* expellere furca: te enim invito semper recurrent. Sed potius cum *Peripateticis* eos temperare studeas. Affectus qualescunque, quatenus meræ facultates sunt, bonos esse audivimus §. 5. Quatenus autem actibus accensendi sunt: eatenus hos actus absolute consideratos nec bonos nec malos asserere poteris §. 6. Minime igitur evellas eos velim, nisi malos cognitos; ne, dum rescare,

quod putridum est, studes, destruas simul, quod ad sanitatem tuam facit. Define præterea quærere: metus an bonus vel malus; fortitudo num honesta an turpis putanda sit. Antea enim, quam, quid iudicem, exprimere liceat, communices tecum; qualia affectuum tuorum sint objecta, qualis gradus intensiois & quænam omnes eorum rationes. Sic, num honeste an turpiter timeas, ames, speres, odio quid habeas, discuti poterit. Unusquisque enim affectus extra omnem nexum consideratus potest virtutis, potest etiam maximorum facinorum esse materia.

§. 8. Nascitur autem alia rerum facies, si affectus in nexu cum nostra, cum aliorum perfectione, cum Reipublicæ salute, & ne multa, cum omnibus legibus divinis consideravimus. Tum enim hisce maximis realitatibus *vel* conveniunt *vel* repugnant. Priores quidem moraliter *boni*; posteriores *maligni* audiunt. Fluctibus flatibusque, quos *Maro* canit *), similes esse videntur affectus, quibus, si feliciter æstuarere debent, *Neptuno* quodam, id est, rectæ rationis regimine opus est. Nam

- - veluti magno in populo quum sæpe coorta est
Seditio, sævitque animis ignobile vulgus;
Jamque faces & saxa volant; furor arma ministrat.
Tum pietate gravem ac meritis si forte virum quem
Conspexere: silent, arrectisque auribus astant.
Ille regit dictis animos & pectora mulcet.

Pari ratione perturbationes filere, rationisque dictamen haud detrectare constat, si hæc quidem satis gravem sese præstiterit, sapientisque iudicis auctoritatem sibi conciliaverit. Sic quidem affectus, cum deliberatis animi consiliis conjuncti, optimis conatibus promovendis & feliciter perficiendis pares erunt. Noctu, inquit *Cicero* **), ambulabat in publico *Themistocles*, quod somnum capere non posset, quærentibusque respondebat: *Miltiadis* tropæis se e somno suscitari. Cui non sunt auditæ *Demosthenis* vigiliæ? Qui, dolere se, aiebat, si quando opificum antelucana victus esset industria. Ultimas terras lustrasse *Pythagoram*, *Democritum*, & *Platonem* accepimus, ubi enim quid esset, quod disci posset: eo veniendum iudicaverunt. Num putamus, hæc fieri sine summo cupiditatis ardore potuisse?

*) Virgil, *Æneid.* L. I.

**) L. IV. *Tuscul. Quæst.*

§. 9. Nec tamen omnibus affectibus eandem naturam ac indolem moralem adjudicaverim; non enim omnes ad promovendam nostram & aliorum felicitatem faciunt. Sunt enim, qui rectæ rationi, qui

qui libertati, qui optimis quibuscunque voluntatibus & propensionibus adversantur. Dantur, qui salutem aliorum tum internam tum externam, tum privatam tum publicam lædentes rempublicamque destruantes in summam majestatem perduelles sunt. Hi quidem ad unum omnes maligni habeantur necesse est. Licet enim Aristoteles affectus absolute & extra omnem nexum consideratos nec moraliter bonos nec malos censuerit: quibusdam tamen eorum respective sumtis turpitudinem moralem tribuit, hunc in modum differendo: μεσότης ἐστὶν ἡ ἀρετή. - - - ἡ πᾶσα δ' ἐπιδέχεται πράξις, ἐδὲ πᾶν πάθος τὴν μεσότητα. ἐνία γὰρ εὐδύς ὠνόμασαι συνειλημμένα μετὰ τῆς φαιλότης *) . Quorsum quidem refert malevolentiam, invidiam, reliqua. In quibus omnibus nullo modo quispiam possit recte agere, sed peccare semper debeat.

*) I. c. ἡθικῶν Νικομ. L. II. c. 6.

§. 10. At enim quot habet capita furiosum scelus? Innumera sane! Licet enim quavis animi perturbationes, rectæ rationi legibusque divinis contrariantes, malignis accensendæ sint: hæc malignitas tamen iterum a se invicem differt ac vim suam pestiferam varia ratione exerit. Affectuum enim *alii* Titanibus similes nec cælum oppugnare nec inferos ferocius lacessere erubescunt. Et hi quidem *manifesti* dicuntur, scandalorum quoque nomine venientes; & facilius, si rempublicam turbant, a principe opprimi solent, quum in sensus incurrant. *Alii* autem non solum sceleratissima sed etiam secretissima consilia spirant. Hi quidem, ignobile vulgus, ferarum ritu virgulta subeunt, conspectum hominum fugientes, aut anguibus similes latent sub herba ac imo pectore virulentia vim coquunt. Eamque ob causam eos *occultiores* nominaverim; qui, quo minus caveri ac provideri possunt, eo periculosiores esse solent. De his affectibus malignis & quidem occultioribus agemus ostendemusque, quid principis sit jus & officium circa eosdem compescendos.

§. 11. Inania sectari velle præ me ferrem, si copiosius, quid princeps sit, quid principis jura, quid subditorum officia strictè sic dicta, exponerem. Perstringere igitur has generaliores notiones quam exactius tractare malim. Celeberr. *Kehlerum* *) secutus *imperium*, suppono, esse jus aliis præscribendi faciendæ; eumque, qui summum in republica imperium tenet, *principis* seu *imperantis* nomine salutandum esse. Contraria ratione eum quidem *subjectum* appellabimus, qui imperio alterius actiones suas attemperare obligatur.

*) Exercitat. Jur. Natur. §. 896. seqq.

§. 12. Cum penes imperantem sit imperium §. 11: evidentissime exinde colligitur, principi, præter jura communia & cum natura humana copulata, convenire peculiaria quædam, quæ ab imperio separari nequeunt. Jam quum jus latissime sumtum sit facultas moralis seu possibilitas agendi, quæ per leges morales licita sunt: imperans omnino gaudebit speciali jure præscribendi subditis suis quasvis determinationes, quarum extorsio naturaliter & moraliter possibilis est.

§. 13. En quæso limites, quibus jura imperatoria cinguntur. Removeantur per antecedentia a mandatis & interdictis principum justis: 1) quævis actiones, quarum extorsio est absolute impossibilis; quorsum pertinent omnes actiones vel absolute necessariae vel plane impossibiles & contradictoriae: 2) actiones quævis, quarum perpetratio per naturam subditorum est impossibilis; quorsum spectaret, si princeps præciperet actiones naturaliter necessarias aut eas saltem interdiceret, v. g. ne quis unquam spiraret: 3) actiones, quarum extorsio nec per principis nec per subditorum naturam est possibilis; quorsum referimus, si princeps, quid cogitare debeamus, præscribere vellet: 4) actiones, quarum extorsio ob leges divinas tum naturales tum revelatas non est possibilis: 5) denique actiones, quarum extorsio per leges imperii fundamentales non licet. Intelligimus autem per leges fundamentales eas quidem, ad quas servandas non solum populus sed etiam ipse princeps obligatus est *externe*; quibus itaque vel constituendis vel abrogandis non nisi universa respublica par est.

§. 14. Ex his quidem videre licet lineas, quibus circumscripta est potestas imperantis in subditos. Priores quatuor omnes omnino principes pari modo arcent: postremus autem, limes quintus scilicet, unum alterumve magis, alios autem minus cohibet. Ad quo plures enim princeps adstrictus est leges fundamentales: eo magis limitata est ejus potestas. Quorum limitum tamen omnium ratio conversa docebit, quantus sit campus juris imperatorii & exinde enatae potestatis in subditos.

§. 15. Iste igitur princeps diligentiam adhibebit debitam, officiisque suis, imperatoriis scilicet, ex nexu ipsius cum republica derivandis, satisfaciet optime, qui juribus suis nec abutitur §. 13. nec utitur nisi quando & quatenus salus reipublicæ id requirit, cujus summa cura ipsi commissa est & quæ tanquam lex fundamentalis suprema habenda est, omnibus omnino regnis vel imperiis communis. §. 14. 15.

§. 16. Quodsi, quæ hæcenus attulimus, ad affectus applicare libet,

libet, ex superioribus patet: *primo*, nullum esse principis jus, nullam potestatem, nullum dominium in affectus subditorum, quatenus meræ facultates sunt. Eatenus enim non sunt, nisi possibilitates producendi appetitiones averfationesque sensitivas fortiores §. 2. 4. Referuntur itaque, sicut omnes possibilitates, vel ad essentialia vel ad attributa nostra. Utraque quum sint absolute necessaria *): affectus quoque, quatenus facultates sunt, absolute necessarij sint necesse est. At enim in absolute necessaria nullum datur principis jus §. 13. n. 2. Princeps igitur nec mandando nec prohibendo de affectibus nostris, quatenus meræ facultates sunt, disponere poterit.

*) Bilfinger. Dilucidat. Sect. I. c. 2.

§. 17. Avolant igitur affectus omnes, quatenus facultates sunt, ultra cujusvis imperii fines §. 16. At non solum ad facultates sed etiam actus referri possunt §. 4. Quid igitur juris princeps valebit exercere in affectus, quatenus actus sunt? *Alterum* est, quod discutatur oportet, argumentum. Quum autem jam supra monuerimus, affectuum actus vel absolute & mere naturaliter, vel respective & moraliter considerari posse §. 6: jam placet præmittere quæstionem, qualem quantumque potestatem princeps habeat in affectuum actus absolute & naturaliter tales. Et hic rationes evidentissimæ movent respondere tollendo, id est, nullam. Affectus enim, quatenus ut actus absolute & naturaliter tales considerantur, sunt effectus virium nostrarum, cum natura nostra ita copulati, ut illos a statu nostro interno prorsus amovere impossibile sit §. 6. 7. Principis igitur nec mandata nec interdicta justo quodam modo contra has naturales animi commotiones absolute consideratas dirigi possunt. Sunt enim actus physice necessarij; quorum oppositum per naturæ nostræ rationem non est possibile §. 13. n. 2. 3. Apage igitur tyrannum Sinensem, *Li Vang* *), cujus avaritia pariter atque crudelitas eo usque procedebat, ut capitali supplicio terreret omnes, qui congressionibus & colloquiis quibuscunque interesse auderent.

*) Conf. Descript. imper. Sinic. auctore du Halde edit. Germ. Tom. I. p. 292.

§. 18. Quod autem ad affectuum actus pertinet, respective & moraliter consideratos: illorum quidem alios bonos alios malignos esse ostendimus §. 9. Priorum oppositum est moraliter impossibile; illius enim perpetratio leges superiores læderet. Princeps igitur nullo pollet jure, imperandi affectuum legitimorum oppositum §. 13. n. 4.

§. 19. Affectuum malignorum communis ratio est, ut leges divinas vel immediatas vel mediatas vel utrasque simul violent §. 9.

Quorum tamen alii atrociori vultu contra felicitatem & securitatem generis humani surgunt, ut adulterium, sacrilegium, parricidium & quævis scelerum audaciorum genera. Contra hos omnes quidem, quum reipublicæ salutem aperte lædant, principis potestas multum imo maxime valet. Quorsum pertinet, ut contra quoscunque affectus scelesti prorumpentes seu scandala tum leges ferre, tum easdem poenis munire, tum suppliciorum novas species addere, tum ab ipsis legum transgressoribus poenam sumere possit §. 18-19. De quibus scandalis *) ad unum omnibus in nostris pagellis altum erit silentium. Instituiimus enim, speciatim de iis affectibus malignis differere, qui, ut tutius noceant, occultiores latent. Quorum, quoties reipublicæ turbant salutem, compescendorum cura principem bonum nunquam non detinere poterit.

*) Theologice de officiis circa varia scandalorum genera in peculiari dissertatione agit Wilh. Jul. Frider. Zimmerman, Præfide Ven. Baumgartenio Hal. 1752.

CAP. II.

De debita principis cura circa quoscunque affectus malignos occultiores generatim compescendos.

§. 20.

Jam descendimus in materiam specialiozem, quæ exactiorem discussionem pro finis nostri ratione sibi vindicat. Ut tamen ordine procedamus: de generaliiori principis cura circa quoscunque affectus malignos eosque occultiores præmittemus; specialiozem circa hunc vel istum speciatim sumtum posterioribus meditationibus nostris reservaturi.

§. 21. Quum, teste experientia, dentur affectus maligni, qui, licet legum poenarumque severitate territi in publicum prodire non audeant, nihilominus periculosa contra rempublicam consilia machinantur: præprimis boni principis erit 1) invigilare tum immediate tum mediate quibuscunque moliminibus malitiosis. Sero enim medicinam pararet, si vim morbi pestiferam expectare magis quam mediis adhibitis propulsare velit ingruentem. Clausis oculis per loca aditu difficillima titubare, imo dixerim, ruere videtur princeps, qui penetralia subditorum & amicorum aut nunquam fere, aut negligenter saltem scrutatur semper. Male enim reget rempublicam, qui eorum, quibus imperat, animos nosse aut didicit nunquam aut exactius

Atius discere aspernatur. Possem, si paginarum limites id permitterent, hunc locum adumbrare exemplis infelicissimis tum antiquioribus *Nini, Rehabeami, Sardanapali, Darii Codomanni, Romuli Augustuli* aliorumque; tum recentioribus, *Wenceslai Bohemorum, Alphonsi VI. Portugalliae, Christiani II. Daniae, Philippi II. Hispaniarum, Caroli I. & Jacobi II. Britanniae regum.* Qui minus attenti ad affectus subditorum solertius examinandos sue periculo experti sunt, quantum intersit principis, subditorum nosse indolem & affectus dominantes. Quantum vel in ipsis tyrannis haec vigilantia species valeat: id quidem tum ex *Dionysii* majoris tum ex *Phalaridis* tum denique ex *Cromwellii* apparet exemplis *).

* Conf. *Euphormionis Satyrici* sive *Johannis Barclaji* Icon animorum 1615.

§. 22. Quanta quanta sit principis vigilantia tum immediata tum mediata: ipse tamen non minus quam omnes, qui imperata ipsius exequuntur, homines sunt, a quibus nihil humani alienum esse constat. Quoties igitur suspicari potest princeps, affectus saluti reipublicae adversantes latebras quarere a conspectu hominum remotissimas: jure suo recte utetur, si 2) subditos illis indulgentes severioribus legibus poenisque gravioribus statuendis terret, ut vel supprimant scelesti sua consilia vel saltem nunquam detegant §. 15.

§. 23. Quum multum referat ad reipublicae salutem, ut secretiora reipublicae ulcera detegantur, detectaque aut rescentur aut sanentur: principis erit 3) omnem operam navare nefandis subditorum consiliis detegendis. Quodsi autem durioribus in hoc negotio uteretur remediis, neglectis lenioribus, per quae aequae bene ad scopum pervenire potuisset: abuteretur omnino jure suo, quod illum non munit auctoritate, faciendi moraliter impossibilia §. 15. 13. n. 5. Adhibet igitur non solum pro juris sed etiam pro officii sui ratione remedia leniora: quorum hac quidem vice duo afferre studebimus: quum plurimum commemoratio nos moraretur invitos. Unum, quod usu se probavit, eo redit, ut, qui scelesti & impia consilia volutant animo, arte & dolo inducantur ad semet ipsos detegendos. Huc referendum *Alexandri M. consilium* *), quod capiebat, quum experiri vellet militum suorum animos. Admonebat enim, qui literas in Macedoniam ad suos scripsisset, iis, quos ipse mittebat, perlaturis cum fide, traderet. Sic quidem simpliciter ad necessarios suos quisque scripserat, quae sentiebat. Aliis gravis erat, plerisque non ingrata militia.

*) Curtius L. VII. c. 2.

§. 24. Alterum remedium scelestis affectibus manifestandis haud minus

minus aptum consistit in eo, ut principes, quos affectibus malignis abreptos esse arguunt, beneficiis alliciant ad malignitatem suam vel confitendam vel deponendam. Quorsum pertinet tum venia tum præmia, se ipsum & alios sceleratos prodituris, promissa. Huc referas, præter alia, *Venetorum* exemplum, qui proscriptionum, vulgo *Banditarum*, affectus malignos eosque occultissimos hac ratione tum detegendos tum compescendos curarunt, arte efficientes, quod aliorum vis non potuerat.

§. 25. Princeps jure pollet subditos suos obligandi, seu, quod idem vult, cum ipsorum actionibus moralibus connectendi rationes moventes §. 11. Quod jus quum tam late pateat quam reipublicæ salus procuranda §. 15: quando & quoties hæc illud postulat, duriora adhibenda esse remedia sequitur, si leniora non sufficiant ad ulcera reipublicæ detegenda. Princeps igitur 4) vi adigit, quos jure suspicatur esse malignos, ad confitenda consilia reipublicæ funesta, quoties extorsio tum absolute tum physice tum denique moraliter possibilis est §. 13. Princeps enim, qui absolute impossibilia extorqueret; vesanus: qui subditorum naturæ impossibilia; contra ipsam naturam rebellis: qui autem ea, quæ subditus vel ob leges superiores vel per jura sua tum connata tum acquisita confiteri non obligatur, exigeret; contra summam & infinitam majestatem non minus quam ipsam rempublicam perduellis censeretur. Ubi igitur ne vel unicum & minimum quidem scelesti consilii contra rempublicam initi indicium exstat: jure non valebit princeps extorquendi, quod suspitione vana ductus præsumit. Fingeret enim crimina; & ipse violaret leges superiores. Pro pluralitate igitur & gravitate indiciorum, extorsiones aut minuentur aut aggravabuntur. Hinc varia comminationum violentæque coactionis genera traxerunt originem.

§. 26. Dantur affectus maligni, qui, quum humi serpant semper, omnem hominum conspectum fugiunt, usque dum vim principum non satis jam valere sciant, eamque eludentes prorumpere tuti possint. Hi quidem sæpius universæ reipublicæ interitum minantur, si inprimis nullum fere sui indicium exstare finant; ideoque nec vi nec dolo extorqueri & multo minus curari queant. §. 25. Quid igitur principis erit, in ejusmodi rerum rationibus constituti, ut affectum malignum subditorum quorundam imo pectori insidentem suspicari quidem, nec tamen violenta remedia adhibere tutus possit, vel ad extorquendam malitiæ confessionem vel ad expellendum scelus præsumtum? *Quintum* est & ultimum, quod huic capiti

capiti quidem subijciemus. Princeps igitur, ut arbitramur, tutissimus ibit, si affectum unum per vim alterius vel tollere prorsus vel suppressere vel debilitare saltem studeat. Et quum oppositorum affectuum unus medium sit certissimum alterius infringendi impetum: iste quidem princeps optime consulat rebus suis, qui jucundioribus populi sui affectibus molestiores, molestioribusque jucundiores, tanquam medicinam civilem, opponet §. 3. Mirabilis in quibusdam Angliæ tractibus, ut *spectator* *) refert; obtinuit mos, adulterio viduarum cupidinique ad illud ducenti oppositus; secundum quem hæc quidem hirco nigro retrorsum insidere caudamque ipsius manu tenentes, per medios populi explodentis strepitus, in villam, a qua pendent, pœnæ loco vectare coguntur, nisi beneficiis publicis privari velint. Quam parum de salutari ejusmodi medicina civili permulti principum solliciti, eique diluendæ apti fuerint: id quidem ex antiquitatis tabulis videre licet, quæ imprudentes pariter atque infelices principes narrant. Affectuum medicus fuisse fertur *Alexander M.* **), qui, quoties timebat, ne principes amicorum & exercitus graviter offensi seditionem moverent, otium interpellare consueverat bello. Sic quoque magnum istud sidus, quod Britannia non solum sed & Europæ jam lucet, Rex *Georgius II.* immortalis ratione Scotorum septentrionalium affectus immanes vel tollere vel sedare saltem nititur; quum, ut his diebus publici nuntii narraverunt, sacros oratores ablegarit, qui animos eorum feroces liberali sacrarum doctrinarum institutione molliant, perturbationumque impetuose obstrepentium loco affectus religiosos excitent. Agmen claudet *Gelon* ***) Syracusiorum tyrannus; qui, quod ipse forsan vi nunquam, aut saltem haud impune impetrasset, populo calidissime tradebat efficiendum, ejusque invidiam in misericordiam erga se vertens, plebem facillime adducebat, ad insidiatores ipsius supplicio afficiendos.

*) *Spectat. Anglic. Tom. II. cap. 614, 623.* **) *Curt. L. VI. cap. 6.*

***) *Ælianus L. XIII. c. 37.*

CAP. III.

De Cura principis circa hunc vel istum affectum occultio-
rem speciatim coercendum.

§. 27.

Supereft, ut quosdam affectus occultiores eosque malignos afferamus, quorum compescendorum cura principi incumbit; omnes enim

enim vel nominare tantum, longissimas disquisitionum ambages requireret. Spectant igitur ad hanc nostram materiam 1) quævis *delicta innominata*, seu, quod idem vult, omnes transgressionis legis calidæ, certis in jure legibus & pœnis non circumscriptæ *). Male enim & suis & publicis rebus consuleret princeps, si crimina legibus jam nominata & prohibita tantum curare, reliqua autem negligere vellet, quæ, quoniam occultissima fuerant, legibus nondum comprehendebantur, a dolo maligno subinde excogitata. Vigilat igitur princeps, quum reipublicæ salus id requirat, non solum contra crimina legibus determinata, sed etiam innominata secundum §. 20-26.

*) Egit solidissime de *delictis innominatis* Joh. Georg. Simonis in *praesidio academico* Tom. II. Dissertat. I. Francof. & Lips. 1687.

§. 28. Datur 2) *ignorantia malitiosa*, quæ non solum ad affectus malignos referri, sed etiam reipublicæ maxime perniciosa esse potest; si v. g. miles ducis sui imperata audiendi occasionem haud invitus negligens, universo exercitui maximam cladem causaretur. Profligat igitur princeps hanc ignorantiam reipublicæ funestam, quantum potest, juribus suis convenienter, tum leges severiores sanciendo, tum malitiose ignorantibus præmia denegando, tum denique pœnas infligendo, reliqua §. 13. 14. 20-26.

§. 29. Promanant ex ignorantia maligna 3) *errores maligni*, universam nonnunquam rempublicam evertentes; faciunt igitur ad finem nobis propositum §. 10. Quorsum quidem referri meretur hæresis, quatenus cum maligna divulgatione conjuncta est. Hæresis enim, licet sit opinio falsissima & pessima, quatenus purus mentis actus est, qui externe non lædit, extorsionem violentam non admittit; ideoque pro crimine haberi non potest, quod in republica cum successu interdici aut jure puniri possit §. 13. *). Quatenus autem cum læsionē juris alterius divulgatur: eatenus affectibus malignis accenseri meretur, qui, licet venenum suum occultissime spargant, limitibus tamen circumscribi & a principe coerceri possunt §. 10-14. 20-26. **).

*) Conf. Christian. Thomassii *Theses de jure principis circa hæreticos ex hypothesi juris clericalis* Hal. 1697; nec non ejusd. *Problema juridicum: an hæresis sit crimen* Halæ 1697. recus. 1727.

**) Conf. Christ. Thomassii *Vindicta juris majestatici circa sacra* Hal. 1699; nec non Henrici de Cocceji *Dissertat. de jure circa hæreticos* in *Exercitat. curiosar.* Tom. II. pag. 271. Lemgov. 1722.

§. 30. Nec dubium est, 4) *simulationem*, quatenus lædat, pertinere ad affectus malignos occultiores, quales hic quidem consideramus §. 10. Pro jure suo igitur princeps, quantum poterit, ex republica

blica profligare studebit omnem simulationem, reipublicæ salutis adversantem §. 15 & §. 20-26 *).

*) Conf. Henr. de Cocceji Dissertat. de simulatione l. c. Tom. I. pag. 1436.

§. 31. Quodsi in republica homines dantur, qui turpissimis moribus se suspectissimos reddunt: princeps, & qui a consiliis ipsius sunt, jure meritoque ejusmodi homines curatius cavebunt, eorumque consiliis hac illucve tendentibus obviam ibunt §. 20-26. Datur igitur 5) legitima principis cura circa crimina suspecti *). Licet enim mera suspicio, nullis omnino indiciis fundata, neminem damnet §. 25. ea tamen suspicio legitima erit, quam ipse suspectus moribus suis male ordinatis in animis nostris gignit & alit. Multi enim, teste Seneca **), fallere docuerunt, dum timent falli; & aliis jus peccandi suspicando fecerunt. Quæ crimina suspecti Atheniensibus minime videbantur levissima: ea enim ut coercerent, ostracismum introducebant. Similis cura nostra quoque ætate multis istis edictis, quæ vagabundos proferibunt, locum fecit ***).

*) Conf. Just. Henning. Boehmeri Dissertat. de crimine suspecti Hal. 1730.

**) Seneca Ep. 3.

***) Conf. Christ. Thomasi tractatio juridica de Vagabundo Lips. 1679. recus. 1731.

§. 32. Possem quidem, si spatii & temporis ratio permitteret, adhuc multos affectus malignos afferre, ad quos princeps animum advertat necesse est, si reipublicæ salutem promovere cupit. Sed jam ad finem propero, nonnullos eorum tantum strictim commemorando. Desiderat igitur peculiarem principis curam 6) silentium malignum, cujus variæ imo innumeræ dantur species, & quarum nonnullæ in reipublicæ damnum vergunt *); nec non 7) otium malignum **), & 8) inprimis istud otium, quod voluptuosum appellatur ***).

*) Huc referendum est silentium in crimine majestatis, de quo magnifice disseruit Nicol. Hieron. Gundling in singularibus ad legem majestatis itemque de silentio in hoc crimine Hal. 1721. Contumaciam non respondentis taxavit ill. Just. Henn. Boehmerus in peculiari dissert. Hal. 1717. recus. 1735. Conf. præterea ej. Dissertat. de obligatione ad revelandum occulta Hal. 1734; & denique Christoph. Ludov. Crellii observationes de pena silentii & conscientie delicti alieni Vitemb. 1741.

**) Conf. Christoph. Ludov. Crellii observationes de otii pena & jure magistratus in homines otiosos Vitemberg. 1750.

***) Conf. Henr. Ernest. Kestneri Dissertat. de Voluptuario Rintel. 1720; in qua de variis Voluptuarii generibus doctissime & amenissime disseritur, quæ tum edendo & bibendo, tum vestimentis, tum ædificiis extruendis, tum vasis pretiosissimis comparandis, tum otio, tum alea, tum peregrinationibus conversationibusque, tum denique anticipata venere vitiositatem reipublicæ salutis repugnantem produunt.

§. 33. Datur affectuum loquela, quæ, in forenses vel accusatio-

nes

nes vel defensiones irrepens, universam litis faciem mutare, judicem-
que opinionibus præjudicatis abducere potest, ut vel injustissimæ
causæ patrociniū suscipiat. Quod quum universæ reipublicæ ma-
xime perniciosum esse possit: princeps jure suo optime utetur, si 9)
curam, quam potest, maximam adhibet, ne affectus, qualescunque
sint, in accusationibus & defensionibus publicis unquam murmurent,
factique speciem corrumpant. Exemplo potest esse *Arcopagus*, cujus
fama per omnem terrarum orbem fertur, qui, teste *Aristotele* *), sa-
pienter cavēbat, ne quis extra rem diceret. Vetabat enim legibus
suis, judicem pervertere, excitando eum vel ad iram, vel invidiam
vel misericordiam; quia id perinde esset, ac si quis quadam usus
regula eam antea redderet perversam. Illius igitur, qui in hoc foro
controversabatur, nihil erat, nisi ut demonstraret, rem esse vel non
esse, vel factam vel non factam. At vero, utrum magna an parva
sit, utrum justa an injusta, quæcunque legislator non distinxit, reli-
qua: ipsum judicem debere cognoscere & non discere a controver-
santibus.

*) *Τέχνης ἐντροπικῆς* L. I. cap. I. in *Oper. Aristot.* Edit. Aurel. Tom. II. p. 603.

§. 34. At jam satis fabulati videmur de affectuum malignorum
occultiore veneno. Unicus, quum plures attingere nolimus, restat,
qui, quod mirabile dictu videtur, per somnum se exerit. Qui, qua-
tenus & quoties ad rempublicam vastandam nonnunquam facit, omni
jure a principe ad tempus prohiberi, imo puniri potest §. 13-15. Vi-
gent igitur principis jura 10) vel circa somnum subditorum suorum ma-
lignum; uti pluribus hanc materiam enucleavit ingenio & doctrina
excellentissimus *Thomasius*.

*) In peculiari dissertat. de jure circa somnum & somnia Hal. 1687. recus. 1731: post
quem conf. Joh. Bernhard. Friesen Dissertat. de delictis dormientium Jen. 1701.

Ornatissimo & Honoratissimo Respondenti

S. P. D.

Christianus Fridericus Helwing.

Hæc quidem hætenus! *Juvenis ornatissime.* Jam in eo est, ut
TE, quum præter aliorum institutiones meis prælectionibus
tum publicis tum privatis tum privatissimis per tres integros an-
nos

nos diligentissimus interfueris, cum certo quodam animi dolore, maxime tamen gratulabundus, publice dimittam. Nihil apud me diligentia TUA, qua multis antecellere studuisti, nihil virtutis amor, nihil morum TUORUM venustas, nihil denique animi nobis addictissimi probitas valuisset, si TE abeuntem mutus ac frigidus, sine ullo TUI desiderio, id est, illiberaliter prosequerer. Dolemus igitur, dolent enim mecum præceptores TUI fidissimi non minus quam commilitonum TUORUM gratissima societas; dolemus, inquam, nostram quidem, non TUAM vicem. Transis enim, Gymnasii nostri, quod inter omnes constat, ornamentum & exemplum, ex subfelliis nostris; sed ita tamen, ut ad superiores Academia Göttingensis scholas juridicas bene paratus ascendere possis. Non enim solum linguis, latinæ, græcæ, gallicæ, anglicæ & vernaculæ operam navasti fidelem; sed etiam omnibus studiis, quæ ad humanitatem ducunt, in iisque historiæ, geographiæ, mathesi & philosophiæ nomen dedisti. Latamur igitur & gratulamur TIBI, sed TIBI non solum, sed etiam honestissimæ Matronæ Parenti TUÆ, & omnibus, qui TIBI cupiunt, de studiis TUIS feliciter cœptis, & cum Deo felicissime absolvendis. Unicum, quod a TUA humanitate vel sine precibus nostris impetrare speramus, eo redit, ut amorem, quem nobiscum strenue militans literis amœnioribus consecrare cœpisti, pectori TUO infixum serves. Adderem etiam, ut me amare pergas, nisi vereri deberem, fore ut hanc petitionem vel incredulitati vel suspitioni meæ tribuas: quam tamen utrumque si vel simulare tentarem, utique non possem; quum jam diu, quantum virtus & ratio in TE valeant, minime ignorem. Vale.

* * * * *

C

An-

Anhang.

Es ist kein bloßes ohngefäres Schicksal, welches uns veranlaßt hat, den 14ten Sept. zu einer gedoppelten Feierlichkeit unsers Gymnasiums auszufetzen. Nein, die untertänigste und dankbarste Ehrfurcht schuf in uns den Gedanken, einen Tag zu heiligen, welcher dem Hochfürstlichen Hause Nassau Idstein eine huldreiche Prinzessin, unserm Hochgräflich Lippischen Hause aber die allerliebenswürdigste Mutter unsers teuresten und gnädigsten Landesherren gab. Es ist der Geburtstag unserer Durchlauchtigsten JOHANNETTEN WILHELMINEN, welchen wir Gott zum Preise auf unserm Hörsale jezzo schon zum drittenmal öffentlich feiern. Und warum sollten wir dieses nicht thun, da Deroselben höchste Gnade und Gegenwart bei allen unsern öffentlichen Uebungen uns dazu ganz ausnemend reizende Bewegungsgründe verschaffen. Einheimische Untertanen sowol als Auswertige, welche bei uns studiren, sind durch alle Merkmale einer gnädigsten Herablassung zu unsern hiesigen Bemühungen sehr stark gerüret, und beten für die oftmalige Rückkehr dieses feierlichen Tages zu Gott. Zu diesem Ende wird an obgedachtem Tage des Morgens um 9 Uhr über diese gedruckte Sätze nicht allein öffentlich disputiret, sondern auch des Nachmittags um 2 Uhr von einigen Schülern der dritten Ordnung über verschiedene Materien öffentlich geredet werden. Die beiden obersten Ordnungen, welche sonst an diesem Tage öffentliche Reden gehalten, werden diesmal eine vergnügte Muße genießen; weil sie nur noch verwichenen Ostern unter der Anführung des wohlverdienten und gelerten Herrn Konrektor BRANDS, meines hochgeschätzten Amtsgehülfs, hervortraten. Der wohlverdiente und gelerte Herr Subkonrektor BROKHAUSEN, welcher seit vielen Jahren nicht allein ein treuer Diener, sondern auch ein Wohltäter des gemeinen Wesens ist, hat demnach die ganze Besorgung der Rednerübung übernommen, wel-

welche ich jezzo ankündige; und dieses thut Er der brüderlichen Freundschaft zu Folge, mit welcher wir untereinander unsere Arbeiten zu verteilen gewont sind. Er wird sie in folgender Ordnung hervortreten lassen:

- 1) *Johan Christian Sebrader*, aus Lemgo, wird das Bild eines guten Redners entwerfen.
- 2) *Adolph Leopold Petri*, aus Detmold, wird von dem Verborgenen in dem menschlichen Gemütscharakter reden, in lateinischer Sprache.
- 3) *Friderich Christian Grote*, aus Lemgo, vom Ursprunge und Wachstum der Wundarznei.
- 4) *Georg Franciskus Aemilius Krüger*, aus Silixen, von dem Ursprunge der Schmeicheleien der Redner.
- 5) *Herman Heinrich Vos*, aus Lemgo, wird von der Ausbreitung dieses Uebels reden.
- 6) *Dieterich Adolph Krüger*, aus Silixen, wird die Eigenschaften eines schmeichelnden Redners bestimmen.
- 7) *August Friderich Schnitker*, aus Lemgo, beweiset, daß die Kenntnis des Steigens und Fallens der Preise die Seele der Handlung sei.
- 8) *Johan Wilhelm Ludwig von Brouchhausen*, aus Reilkirchen, wird in französischer Sprache zeigen, daß die meisten Menschen die Kunst sich zu vergnügen nicht kennen.
- 9) *Heinrich Ludwig Friderich Nölting*, aus Pyrmont, wird die Rachgier in einem hochdeutschen Gedichte abschildern.
- 10) *Friderich August Adolph von Brouchhausen*, aus Reilkirchen, wird in französischer Sprache den Hochfürstlichen Geburtstag glückwünschend preisen.
- 11) *Valentin Christian Windhorn*, aus Lemgo, rühmet den hohen Wert des menschlichen Gedächtnisses.

12) Jo-

- 12) *Johan Arnold Dieterich Schilling*, aus Lemgo, wird das gelehrte Frauenzimmer loben.
- 13) *Christian Konrad Krone*, aus Lemgo, wird dieses in Absicht auf einige Heldinnen thun.
- 14) *Christian Ludwig Dönch*, aus Erder, wird von dem Nuzzen guter Gesezze in einem Lande handeln.
- 15) *Johan Anton Wipperman*, aus Lemgo, wird diese Materie fortsezzen und dankfagend schlieszen.

Wir weihen sämtlich unsere Kräfte und Zeit dem gemeinen Wesen noch ferner, und erwarten viele geneigte Zuhörer.

6566654